ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 12

ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ

ՕՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՇԱԲԱԹ 13 ՕԳՈՍՏՈՍ 1843

Այս օրագրութեան ով որ կը բաղձայ կրնայ սակարագրուիլ յԻզմիր Արապատեանց ընկերու-թեան Տպարանը կանխիկ վճարելով՝ մէկ տարուան գինը 125 դահեկան ։ Ի Պօլիս պաշտ-նոյ քովը Ըղնուաւոր Ա. Մկրտիչ Աղաթոնեանին գրատունը ։ Ի Կարին Ըղնուաւոր Ը. Պողոս Յ. Մարկոսեանին քովը ։ Ալեքսանդրիա Յարութիւն Գէորգ Աղայ Լուսաւորեանին քովը ։ Ի Տփխիս Աճառեան Ը. Յակոբ Կարապետեանին բնակարանը ։ Յեղակսա Ը. Արտաւազդեան Նիկողոսի Վարդապետին Առաջնորդարանը ։ Ի Տէնէսի Մանուկ Գէորգ Աղայ Խօշեկեանին քովը ։ Ի Բուրսա Յովհաննէս Ը. Պետրոս Ըրեւ Մ. Աբրահ-ամեանին գրատունը ։ Ի Նիկոմիդիա Ըղնուաւոր Ը. Յակոբ Յ. Մեսրոպ Սեդրակեանցին քովը ։ Ի Թոխաթ Ըղնուաւոր Ը. Կարապետ Հէքիմեանին վաճառատունը ։ Փարիզ Ըղնուաւոր Մ. Կերպեան Աղայ Երզն-կացեանին գրատունը ։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Իզմիր, 13 Օգոստոս ։

Մեր իններորդ թիւէն հետէ առանձներուն բարեկարգութեան ընթացքին և հետեւանքնե-րուն վրայ բանմը չխօսեցինք պատճառը, անկէ, որ փոփոխութիւնք չեղբլուն և ամէն բան կարգի մտնելուն համար չէ. այլ բոլոր ժողովր-դներուն և անհիմն խորհուրդներուն կամ կէս կարգադրութիւններուն վրայ հաստատութիւն յուսալով, սպասեցինք որ վճռական ըլլայ նէ, կամ գոնէ հաստատութեան մէջ աւելի հաւանական երեւցած մնայուն կարգադրու-թիւնք ըլլայ, (որ առանց ասոնց ալ դժ... շատ դժուար կըլլար հերութեան կանոն քաղաքս մէջ ընդհանրապէս գործքի դրուելը), կամ Եւրոպայի պաշտպանութեան տակը եղած վա-ճառականներուն մէջը ։

Վասնի որ կառավարութեան հրամանը քա-ղաքս մէջ հրատարակեցաւ, հաստատութիւնը գրեթէ առաջներուն խնդիրքէն ՚ի զատ ուրիշ պայմանք չունէր ։ Բայց ի՞նչ էր այս պայ-մանքը ։ Սրբ կրնէ թէ այս բարեկարգութիւնը մեր քաղաքին մէջ այս ձեւով չի հաստատուիր. ոմանք կըսէին թէ առանց ուրիշ մնայուն կար-գադրութեանը հերութեան հրամանին հնա-զանդիլ կուզէ. ոմանք կը կարծէին և կը պա-հանջէին, թէ այս ինչ մնայուն կարգադրու-թեանց կատարեալ հաստատութիւնը կարեւէ է. և այլ շատ կարծիքներ և պահանջմունքներ, որոնց չիտակը և ծուռը մէկ տեղ խառնուելով ամէնն ալ անգործադրելի կըլլային ։

Այս տարբեր պահանջմունքները մէկ տեղ առնելով բազմաթիւ Եւրոպայի վաճառական-ներ առաջին անգամ ժողովքմը ըրին, և 90 առարկութիւն որոշեցին որ փոխանակագրի առթիւ եղած պարտքերը առանց իջեցնելու հինգինգով հատուցուին, և շուկայի առթիւ եղած պարտքերը հարիւրին տասը իջեցնելով նոր առթիւ հատուցուին ։

Աս որոշումներէն ՚ի զատ ուրիշ քանիմը վա-ճառականներու և կրպակաւորներու ալ հաւա-նական եղաւ այս որոշմունքը. և այսպէս անուանով միայն հաստատուեցաւ, և առարկութիւնները անգամ մը մնացին այս կէս կարգադրութեան կանոնին մէջ. յուսալով փոխանակագրի առթիւ եղած պարտքերուն մասին ։

Բայց այս հակառակութիւններէն և տարբեր պահանջմունքներէն, այն առաջնան շփոթութիւնը մը պատճառեցաւ՝ որ փոխանակագրի առթիւ առնելիքը ունեցողները պարտաւորեցան իրենց պարտատէրերուն քէշ շատ թեթեւութիւններ ընելու՝ և բարեկամաբար մէջերնուն տարբերու-թիւնը ընդ մէջերնին մէկ վեր կամ մէկ վար շտա-կելով. այսինքն հարիւրին հինգէն մինչեւ ութ իջեցնող եղաւ և այս տեսակ պարտքերը բաւ մեծ մասին այս ձեւով հատուցուեցան, Բայց կրպակաւորներէն շատերը գոհ չէին այն առա-ջին կարգադրութիւնէն և աւելի պահանջմունք-ներ կընէին. որուն պատճառաւ ամէն բան կախ կը մնար և առեւտուրին մեծ վնաս կուտար. ուստի այս անգամ Եւրոպայի և շուկայի վա-ճառականները մէկ տեղ հաւաքուելով այսպէս վերջ ըրին. այսինքն կրպակաւորները որքան որ շուկայի առթիւ պարտք ունին, հարիւր դահե-կան հինգով տալով, 116 դահեկան պարտքին պիտի անցունէ. և որքան նոյն առթիւ՝ տուրքերը առնելիք ունին 100 դահեկան հինգով առնե-լով 110 դահեկան պիտի անցունեն ։ Անկէ ետքը ամէնէն հին առթիւ այլազնք պիտի չծախուի, այլ բոլորովին հինգով. և իր խոստմուն-քէն դուրս ելողը արգելեալ պիտի ըլլայ. այսինքն թէ որ կարգէն դուրս ելողը Եւրոպա-ցի վաճառական է, ամէն կրպակաւորներուն արգելք պիտի ըլլայ որ անոր ապրանք չտանեն. և թէ որ կրպակաւոր է, Եւրոպացի վաճառա-կանները պարտաւոր պիտի ըլլան անոր ապրանք չծախելու ։

Ալ յուսանք թէ այս անգամ հաստատու-թեան խոստմունքները չխախտելով հին անկար-գութիւններուն հետեւանք պիտի չըլլայ, և անկէ ետքը մեր քաղաքին ալ մայրաքաղաքին բարե-կարգ վիճակին նմանելու է ։

Տփխիսու Էջմիածնայ գաւառական պաշ-տօնատար Էջմիածնի Գ. Պետրոս Իւղամբեցը, յու-լիս 13ին Էջմիածնայ Գ. Մկրտիչ Սրբ-ոհեանին գրած նամակին մէջ հետեւեալ ուրախա-լի լուրն ալ կուտայ ։ Ս. Պետերբուրգի վեր-ջին լուրերը ծանուցին, թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Ներսէսի Աշխարհական Մանկապահութեան ներկայանալով, պաշտօնական վերաբերեալ գոր-ծոց վրայ բարեկամ խօսակցութիւն ընելէն ետքը, Պետերբուրգէն ծանապարհ ելեր է սուրբ Էջմիածին երթալու և Օծման ընդունելու ։ Ն. Մեծափառ Կայսրը 10,000 արծաթ մանէթ ծանապարհի ծախ-քին համար շնորհելէն ուրիշ, երեւելի Գէնեալին մէն ալ հրաման ըրեր է որ 500 Յիսուսի Գաղափ զօրքով ընկերանայ ՚ի սուրբ Կաթողիկոսին ուղեկից ըլլայ ։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ա. ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

Շարունակութիւն և վերջ

Նոր քաղաք կը կենայ Միքայէլ և յարգել մեծ դուռները. Ընդհանուր Աւելին հատակով, իր խօսակցութեան մէջ գեղեցիկ մարմինը կը ցուցու-նէ. երկրին բանէրը և գեղեցիկ խաղերը ուրիշ մարդիկ կը կրկնեն ։ Ճաշերուն ալ գեղեցիկ նորաձեւ մըն է բարեսէր և պարզ երեւոյթ, և չմնացած սրա-հէն դրան դուրսը իր սուրը և առիթներին ծանր բե-ռը ձգելու ։

Այն տեղն էին նաև Լուսինեանները, որոնք Իրաւամբ կը պարծէին Մեծն Պետրոսին մայրմը տալերնուն համար, Մէնշիքովները՝ որ երկար ծա-ռայութիւններով մեծցեր են, Կալիցինեանները, Պա-րանձինեբինները, և Թօլսթօյի Լազարեանները, որոնք քիչ ատեն առաջ քաղաքներու տէր էին, և տասնըվեցերորդ դարին մէջ պզտիկ իշխան-ներ ։

Ըհա Կրիգոր Միքայէլի իշխանը՝ որ տակաւին մատաղ անձմըն է, աչքոյթ և բարի հայրենիքով, բանաւոր պէտքով, հաստատ և խելացի կերպա-րանքով, այս է անանուն կամ անուանի, հարուստ կամ աղքատ արուեստաւորներուն, երաժիշտներուն և բանաստեղծներուն պաշտպանողը. Ս. Պետերբուր-գի համալսարանին ալ խնամակալն ։ ՚Ի վերջոյ քիչմը անդին ալ զօրավարին Օրլօֆի կոմսը վասան գրութեամբ ուժեղ ձեռքով կը կենար, Մէկ տե-սանք որ արծաթէ ափսէմը ծալեց և գլորեց նոյն գիրութեամբ ինչպէս որ մոմեր թուղթմը կրնայ ըլլալ. այս զօրավարին նկարեր մարմին է ։

Այս պայծառանուն անձանց քովը ուրիշ մարդեր ալ կային՝ որ անծանօթ մարդիկ են, բայց ասոնք ալ տարբեր արժանաւորութիւն ունին. ինչպէս Գ. Պրանտ կենդանաբանը, Գ. Պաէրը, որուն հետա-զօտութիւն ծանապարհորդութիւններուն համար գիտ-նականները երախտապարտ են, և ամէնէն առաջ Գ. Կրէչ Ռուսերէն քերականութեան յօրինող գի-տունը՝ որ ազգային լեզուն անանկ մէկ կարգի դրաւ, որ անկէ ետքը անփոփոխելի պիտի ըլլայ ։ Իր խմանը երեւցածէն տակը շատ աղէկ յիշողութիւն պահուած է. ծաղրոտ գլխուն մէջ՝ երիտասարդութիւն, և իր ժպտին մէջն ալ անկեղծութիւն և ոչ հեղնութիւն ։

Ասկայն Կազանցեցինը համար Ռուսի այնուամե-նութեան արուեստներուն մէջի արհեստները, գիտու-թեան և գրականութեան գլխաւորներուն մէկ տեղ ժողովելը՝ հետաքրքրական տեսարանմըն է ։

Բայց ինչպէս մտանք օրիորդներուն ծաղիկներու շրջապատները, որ այս պարու հանդէսին զարդա-րանքն էին. Ըհաւասիկ Հելէն մեծ դքսուհին և իր երկու աղջիկները. Մարիամ և Եղիսաբեթ իշխա-նուհիները, որոնց մանկութիւնը այնքան պայծառ է և մեծութիւնին այնքան համեստ՝ որ Ընտրելագոյն

—Երէկ Սէրի փէրվազ շոգենաւով Լօնտոնէ տէֆթէրտար փոխանորդը Նէշէթ էֆէնտին հասաւ քաղաքս, և քանի մը օրէն ետքը Լօնտոն երթալու է, իրեն յանձնուած պաշտօնը կատարելու:

—Տ. Բորեր Նաւավարելը՝ որ ուժ նաւով Սիւ-տայն է, կըսուի թէ քանի մը օրէն Փարիզ երթալիքն է:

Տէպա օրագիրքէն կիմացուի, թէ յուլիսի 21էն Հնդկաստանէն և Չինաստանէն եկած օրագիրներուն մէջ հարկաւոր լուրմը չկայ, և եղածներն ալ հնացածներն են:

Չինաստանի լուրերը՝ որ վերջին սուրհանդակով եկածներէն մէկ ամսուանէն աւելի նոր են, միայն կը ծանուցանեն թէ գործերը մի և նոյն վիճակի մէջ են:

Չինի տէրութիւնը Նանքինի դաշնադրութեամբ պատերազմի հարկին համար պարտաւոր եղած գումարին ամէն մէկ բաժինը օրին կը հատուցանէ. ասկէ 'ի զատ Հօնկ Քօնկի վաճառականաց Անգղիացի վաճառականներուն ունեցած պարտքերնին հատուցանել կուզայ. յայտնի է որ այս պարտքերուն հատուցմանը երաշխաւոր եղած էր:

Սակայն ստորագրութեանը դաշնադրութեան հաստատութիւնը դեռ փոփոխութեան իրարու չի տրուեցաւ:

Էմիր Ցօսթ Մուհամմէտը առանց ընդդիմութեան իր հօրմէնուած մեծ քաղաքը մտաւ:

Ամերիկէ լուրերը՝ որ վերջին սուրհանդակով առածնէս միայն 10 օրուան նոր են՝ շատ քիչ հարկաւոր են: Պէլուճիներուն մեծ բանակը սաստիկ տաքերուն պատճառաւ նահանգներէն ցրուեցաւ:

Անգղիացւոց զօրքերուն բանակներէն բոլորը սանդրմէ մէկ շատ կողմնակներ ժողվ կուզան հաշտականութիւնները արգիլելու, և զօրաց այլոց հասարակները փնտռելու համար: Մինչ կողմնէն Սըր Հ. Բարիւն անոնց ջանքը արգիլելու միջոցներ չի գործածեր. հիւանդութիւնները անոր զօրքերուն սաստիկ մեծը կը պատճէ, և ինքն ալ տկարութեամբ հիւանդացաւ երկիրին տեղէն:

Հնդկաստանի մէջ ամէն բան կատարեալ խաղաղութեան մէջ են:

Անձրեներուն եղանակը՝ որ այս տարի սովորականէն աւելի ուշացաւ, սոսկալի փոթորիկներով բռնկեցաւ, որուն պատճառաւ շատ նաւեր կորսան Մատրասի մերձակայ տեղերը:

Արտասահմանեան օրագիրներուն մէջ պէտք է առաջ երթալ, որ զուր կամ ուրիշ տեղերէն ելած լուր երկրին...

Կոստանդնուպօլսէն արժանահաւատ անձմը հետազայ լուրը կուտայ:

Յունիս 6էն ցաւալի գիպուածմը պատահեցաւ, Պէյօղլուի Թաղսիմին միւս կողմը մեծ գերեզմանոցին մէջ. Մ. Մնյիս Գաղղիացին, որ Անգղիացւոց դեսպանին խոհանոցին գլխաւորն էր, սեամանձնութեան սկսեէն բռնուած ըլլալով՝ իր գժբաղդ կեանքը վերջացընելու միտքով, երակներուն շատը դանակովմը կտրեր է, և ասով չբաւականանալով ութերան ատանալի խորունկ և ցաւոց հորիմը մէջ նետեր է ինքզինքը. տէնոցները շուտմը հասնելով՝ հանեցին ջրհորէն, և կիսամեռ տարին Գաղղիացւոց հիւանդանոցը. բայց նոյն անցի բժիշկը այն միջոցին այն տեղ չի գտնուելով՝ օգնութիւնը ուշացաւ. բարեկամները անհամբեր իրենց տանը տարին, ուր քահանայմը իր հոգւոյ պարտքը կատարելու համար եկաւ, և այս միջոցիս ուրիշներն ալ փութացին Մ. Ակինաս վիրաբոյժը բերին, որ իր գերագոյն ճարտարութեամբը 3 ժամ անընդհատ աշխատելով, ազատեց խեղճը իր ցաւոցի վիճակէն, և հիմայ ամէն վտանգէ ազատ է:

Մեծաւ պատուոյ և փառաց արժանի են, այսպիսի մարդասէր անձինք՝ որ հասարակաց օգտին համար ու աշխատանքներնին կը խնայեն և ու շահ կը խնդրեն, մանաւանդ այսպէս մարդասէր և ճարտար մարդմը ինչպէս է Մ. Ակինաս վիրաբոյժը բոլոր հասարակութեան գովութեանը և շնորհակալութեանը անշուշտ արժանի է:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

4 Օգոստոս.

Երկուշաբթի Օսմանեան խորհրդարանը արտաքոյ կարգի ժողովքմը եղաւ Սերվիայի գործքին համար. և կառավարութեան շուտով վերջ ընելու համար ունեցած փափաքին նայելով, չէր կարծուեր որ այսչափ երկար տեւէր:

— Պելկրատէն եկած վերջին լուրերէն, կերեւայ թէ Աղեքսանդր իշխանին Վուչիչ և Բետրօնովիչ հին պաշտօնատարներուն այս երկիրէն գուրս ելլալուն համար շատ անդամ հրամանաւ ծանուցանելուն վրայ, պատասխանտուեր են որ այս բանը Մեմէնտօղլուին և սպայն հաճութեամբը չըլլալուն՝ կը փախնան որ խռովութեան պատճառմը ըլլայ. անոր համար

խնդրեր են որ ընդհանուր ժողովքը ըլլայ, ուր այս բանիս մէջ ինչ ճամբայ բռնելիքը առաջարկելու են: Այս ժողովքը յուլիս 27էն Պրիւքսէլի մէջ ըլլալու է: Պարծենալ կը գրեն թէ Աղեքսանդր իշխանն ալ միաբ ունի այս ժողովքին ներկայ գտնուելու, նոյնպէս և ֆիաշ զօրավարը, և շատ Պելճիական երեւելիներէն ուրիշ որ հաւատարմութիւնը և խոհեմութիւնը ճանչուած է: Այս ժողովքին վերջը ծանուցանող տէրութեան նամակները անդադար կըսպասուին:

— Հարաւթ օրուան եօթնեկի խորհուրդին մէջ մի միայն բանակին վերաբերեալ զանազան հարկաւորագոյն կարգադրութիւններուն քննութեանը վրայ պարապեր են:

— Նոյն օրը Բուսիոյ չափաւոր իշխանութեամբ գործակալ և արտաքոյ կարգի գեսպան Գ. Թիթօֆը պատիւ ունեցաւ իր վկայութեան գիրերը Ն. Վեհափառ. մեծաւոր ունկնդրութեամբը առնելու. Գ. Թիթօֆը Ն. Վեհափառ. ներկայացաւ բոլոր իր պաշտօնատարներովը. ներկայ էին այս ունկնդրութեան նաեւ պալատի մեծ մաբեյնճին Ն. Վսեմ. Րիզա փաշան, արտաքին գործոց պաշտօնատար Ն. Վսեմ. Րիֆաթ փաշան, և կայսերական ատեանին առաջին թարգման Սաֆվէթ էֆէնտին:

— Խոտնակ և հեծեալ պահապան ժանտախտի զօրքերը, երկու մեծ գաւառներուն մէջ կրկնութեան հանդէս և հրաժշտութիւն բրին: Ն. Մեծափառ. մեծ սադրազամութիւնը և բազմաթիւ զօրավարներու ընկերութեամբ ներկայ էր այս հանդէսին, ուր շատ անգամ յայտնեց իր հաւանութիւնը այս կրկնութիւններուն երեւելի եղանակով կատարուելուն վրայ:

Անցեալ ամսոյն 8էն մեր, Ղէզօի բանտը առնուն գիւղին, և Կարահիսար կոչուած քաղաքին մէջ քանիմը ժամանակէ վերջուած պատահելով, այս վերջի քաղաքին առողջութեան բժիշկը ինչպէս որ պէտք է՝ ճիշդ նոյն հիւանդութիւնէն ըլլալը հաստատելէն ետքը, խոկոյն հարկաւոր միջոցները գործքի դրաւ, հիւանդութիւնը եղած տեղէն չի տարածուելու համար:

սովորեալ ֆօսֆորական զարդերուն նուիթական կատարելութեանց կը նմանին: Յանոյժ եւքը Պէքէնտորֆի աղջկը, որ Ս. Պետերբուրգի ամէնէն ազնուական և քաղցր գեղեցկութիւններուն մէկն է, Պօրչի գեղեցիկ կոմսուհին և Վօրոնցօֆի տիկինը, որ արդարև նորանձևութեան և սրահներու զուարճութեանց մէջ ծեքուած անձինքն են. Վօրոնցօֆի կոմսուհին՝ քաջասիրտ ամազոն, պարասէր սպառեալ, և ամէնէն աւելի խելացի կնիկ ըլլալով՝ որ Պօղզիան տեսաւ յնակեցաւ և մերեց, այն տեղի թեթեւ շարժուածքները, քաղցրութիւնները և վայելչութիւնները կատարեալ են անոր վրայ:

Բայց կէս գիշերը երեք ժամ անցաւ, երաժշտութիւնը հոգնելով կը կենային, մոմերուն լոյսը կը հատնէր, պարուհիները սաւերինը պէս աներևոյթ եղան. և բոլոր այն չքեղ ծաղիկներէն եւքը, փետուրներէն և քանիմը թառամեալ ծաղիկներէն 'ի զատ բանմը չմնաց. և ահա այս է բոլոր զուարճութիւններուն պատմութիւնը: 'Ի վերջոյ՝ այս կարճ պատմութիւնը կատարելու համար, Բուսիոյի երգիչին այս տեղ գալէն պատճառուած ազդեցութիւնն ալ պատմեմ:

Անցեալ տարի 'Նոր լսուած օրագիրը այս բանիս վրայ շատ հետաքրքրական կարճ պատմութիւնմը ըրաւ: Հաշուեր էր թէ Բուպինին առաջին ներգաշնակութեանը մէջ քառասուն և վեց վայրկեան երգեր է, և սառած սառակը ամէն մէկ վայրկեանին 788 րուպլի կեցաւ: Արդեն երբ որ ընդհանուր ծափահարութիւններէն այս քաջ երգիչը պարտաւորեցաւ Ցօնիքէլծիւին մէկ եղանակին վերջին մասը կրկնելու, որ չորս վայրկեան տեւեց, այն հրապարակական հաւանութեան խօսքերը ճիշդ 3152 րուպլի արժողութիւն ունեցան:

Այսու ամենայնիւ, մեք կը երկրայինք թէ Բուսաց ազնիւները չարաչափօրաւ յեղյեղած ըլլան այս պայծառ անունին վրայ. վասն զի այս տեղ քիչ մարդ կայ որ անոր կատարեալ արժանաւորութեան գինը ճանչնայ, և ինչպէս որ այն տեղ գովասանքները բառականին քննութեամբ ելագան. Բուպինիին այն առաջին ներգաշնակութեանը համար եղած ծափահարութիւնները աւելի անոր համբաւին վրայ էր քան թէ յաջողութեանը: Սակայն Լիսդը իր ետեւէն անանկ մէկ հաճոյամի ձգեց այս տեղ, որ ուրիշ այն չափին պիտի չհասնի: Այս տեղէն մեկնելու ատենը Բուսաց ամէնէն երեւելի տիկինները մինչեւ նաւը մեծալը հետը ընկերութեամբ գացին և մինչեւ նաւին վերջին գիծերը հորիզոնին մէջ աներևոյթ ըլլալը իրենց ծաղիկներու փունջերը, ասխոյակ թաշկինակները և լանջազերդ կամակները շարժելով ողջոյն կուտային անոր. բայց գովութեան առաջին բոցերը սիրահարութեանց բոցոյն պէս ամէնէն սաստիկ կըլլան:

Ահա ասոնք են սովորաբար Ս. Պետերբուրգի ձմեռուան ատենին երեւելի մտաւորութիւնները, ինչ-

Նոյն տեղի բժիշկին ծանօթութեանը վրայ, Կոստանդնուպօլսոյ առողջութեան ատեանը իսկոյն հրատարակեց թէ Գարահիսար կոչուած քաղաքէն և անոր նահանգէն եղածները Օսմանեան բոլոր տէրութեան մէջ կասկածելի համարուելու է. և ասոր համեմատ արգելք ըլլալու է մինչև նոր պատուէր տրուելը։

9 Օգոստոս։

Պարսկային վէճին վերաբերեալ գործողութիւնները երկընցուելու վրայ են, և ասոր պատճառը Թեհրանի խորհրդարանին ցեց կամքն է։ Այս գործին համար շատ ծանօթութիւններ տրուեցան Օսմանեան խորհրդարանին հետ, Անգղիոյ և Ռուսիոյ դեսպաններուն մէջ։ Երկու միջնորդ տէրութիւնները այս միջոցին համոզուած ըլլալու են, վասն զի Բ. Դուռը բարի կամք ունի և պատրաստ է իր արժանաւորութեան և ժողովուրդին օգտին վայելուչ ամէն թեթևութիւնները ընելու, որ այս վէճը խաղաղութեամբ վերջ ըլլայ։ Դժբաղդաբար Պարսիկները նոյն միտքով չեն։ Պ. Սեմ. Էնվէրի էֆէնտիին նամակներուն նայելով, երկու դեսպանները դեռ չեն կրցած վէճին երևելի մասին վրայ համաձայն ըլլալու, որուն պատճառը յանձն Պարսից դեսպանն է։ Այս բանիս ճշմարտութիւնը Կարին եղած Անգղիացի և Ռուս պաշտօնատարները կրնան հաստատել։ Կ'ակնկալուի թէ այս գործին վճռելը առանց ուշանալու մէկ վախճանի մը հասնելու է, և թէ երկու տէրութեան միջնորդութեամբը Պարսկային խորհրդարանին հասկըցնել տալու են՝ որչափ որ կարելի է, այս միտքի վէճին շուտով վերջ ըլլալու հարկաւորութիւնը։ Ի. Արզրում. Պ. Սեմ. Էնվէրի էֆէնտիին գրկած հրամանները ալ յուսալի է թէ այս դիտաւորութեան յարմար ըլլայ։

Աւրբաթ օր Բարձր Դուռը Սերվիայէն հաճելի լուրեր առաւ։

Կրակուևացի մէջ եղած ժողովը, Բարձր Դրան կամքին չհակառակելով, երկիրը վտանգի մէջ ձգելը համարելով, ընդունեց Վուչիչ և Պեթրոնևիչ հին գործակալներուն երկիրէն դուրս ելլալը։

— Հինգշաբթի օր Բ. Դուռը արտաքոյ կարգի խորհրդակցութիւն կար, որուն մէջ գործակալներէն և Տէրութեան բարձր աստիճանաւորներէն ուրիշ մարդ չկար, կ'ըսեն թէ Պարսկային վէճին վրայ խօսեցան։

— Շաբաթ օրուան եօթնեկի խորհուրդին մէջ միայն զօրքերուն վերաբերեալ զանազան կարգադրութիւններուն վրայ պարապեցան. այս խորհուրդին ետքը գործակալները հաւաքուեցան մեծ Վեզիրին քովը։

Այսօր ալ մեծ խորհրդարանին գործակալները Բարձր Դուռը։

Կատարեալ խաղաղութիւնը կը տիրէ Տէրութեան բոլոր վիճակներուն մէջ։

— Հինգշաբթի գիշեր Ն. Մեծափառ. իշխանուհի մը ծնաւ որուն անունը Ջէմիլէ Սուլթան դրուեցաւ. և 'ի նշան ուրախութեան երեքօր շատ թնդանօթներ նետուեցան և հասարակութեան գլխաւոր շէնքերը լուսաւորեցան։

— Ն. Մեծ. հինգշաբթի երկար ատեն ժամու եկաւ Պօսֆորի մէջ իրեն մէկ մեծ հանդեսինաւովը։

— Ն. Մեծափառ. ուզելով Սայեր հռչակաւոր երգիչը մարկ ընելու, որ քանի մը ժամանակէ 'ի վեր այս տեղ է, շաբաթ օր հրաւիրեց Կայսերական պալատը. ուր տեղ քաղցրալուր շատ ներդաշնակաւոր խաղեր երգեց Ն. Մեծափառն իւր սովորական մարդասիրութեամբը մեծապէս հաւնեցաւ անոր եղանակներուն. և իւր հաճութեան նշանին համար ադամանդներով զարդարուած տուփ մը ընծայեց անոր։

— Որոշուեցաւ թէ Ն. Մեծափառ. և Տէրութեան բարձր պաշտօնատարները ռամազան ամիսը իրենց ամառնային բնակարանները անցընեն։

— Ն. Մեծափառ. որոշեց որ Եանեայի կուսակալը Ն. Սեմ. Իզզէթ Մէհէմմէտ փաշային Պօսնա երթայ, այս նահանգի վիճակին եղած վերջին խռովութիւններուն վրայ ըլլալու քննութեան նախագահ ըլլալու համար։

— Քանի մը օր կայ որ երկու արքայազուն Պարսիկ Մեհմէտ քուլի Միրզան և Թէյմուր Միրզան որ (Քաճար Ֆեթհ Ալի Շահին զաւակները և հիմակուան Շահին քեռորդիներն են) իրենց Մեծկուռ Բաղտատէն անուն քոյրերնուն հետ եկան՝ Ն. Մեծափառ. պալատին մէջ ապաւինելու տեղի խնդրելու համար։ Այս երևելի մարդերը իրենց հարստութիւնէն, իրենց պատիւնէն զրկուելնուն, ստիպուեցան որ թող տան իրենց հայրենիքը՝ կասկածաւոր քաղաքականութեան վիշտերէն ազատուելու համար։ Բ. Դուռը այս բանիս մէջ ալ իւր բնատուր առատաձեռնութեան հանրածին օրինակը ցոյց տուաւ, անոնց պատուելի հիւրընկալութիւնը վաւեթով շնորհելով, Անոնց առաջին պէտքերը հոգալէն ետքը, բնակութեան տեղ Պրուսան սահմանեց. և այս քաղաքին կառավարիչին որոշեալ հրամաններ գրկեց որ անոնց բարձր ծնունդը վայելուչ յարգութեամբ պատուէ և անոնցմէ բոլոր ծախքերնին ալ վճարէ։

Անցեալ ամառ նոյնպէս ուրիշ երկու Պարսիկ արքայազուններ ալ Սէյֆէտտին Միրզա և Հօսամէտտին Միրզա յիշեալ Շահին քեռորդիները այս տեղս հասան նոյն նպատակով. Ն. Մեծափառ. հրամանով կառավարութիւնը նոյն բարերարութիւնը անոնց ալ շնորհեց, և անմիջապէս առաջիններուն համեմատ՝ անոնց ալ արժանաւոր տեղ պատրաստել տուաւ։

Ասոնք և Հալէպ բնակող այս աստիճան քանի մը երևելի մարդերէն 'ի զատ, հիմա Տաճկաստանի մէջ շատ Պարսիկ կան՝ որոնք ակամայ պարտաւորած են իրենց երկրէն փախչելու. ուր տեղի մեծ պաշտօնատարը Շահին վատառողջ վիճակին պատճառ ժամանակ գտնալով, իր ագահ և պիղծ բնութեանը համեմատ անհնարին չարութիւններ կընէ. և ժողովուրդը անոր հարստահարութեանց և անհնարին վարմունքներէն մեծ նեղութեան մէջ է։ Ն. Մեծափառ. այս դժբաղդներուն բրած պաշտպանութիւնը և օգնութիւնները ապացոյցմը են իր մարդասիրական բնութեան։

Եղիազար Արամեան Պետրոս Էֆէնտին որ բարեյիշատակ Հօրը նման շատ ժամանակէ 'ի վեր Ն. Բարձր. Եգիպտոսի փոխարքային Կոստանդնուպօլսոյ մէջ հաստատարութեան պաշտօնը կը կատարէր, նոյն պաշտօնին մէջ հաւատարիմ ծառայութեան համար և միշտ խոհական ընթացքը Ն. Մեծափառ. Առջևն ալ ըսելով, բարեհաճեցաւ հրաման տալու որ իր Արքունական Նշանին նշանը փեսկին վրայ կրէ յիշեալ Արամեան Էֆէնտին։

ՀԱԼԷՊ

4 Յուլիս։

Անցեալ ամսոյն 23ին Փաշաաի կուսակալ առանց զգուշութեան հասաւ. և քաղաքէս երկու ժամ հեռաւորութեամբ բաց տափարակունին օթևան բրաւ, առանց խառնակութեան քաղաքին մէջ մտնալու պատրաստութեան համար։ Իր աստ ճամբայ ելլալու կը պատրաստուէր, յանկարծակի վաթսուն չափ Մասսուլեցի Արապ հեծելազօրներ նիզակներով անմէկ մէկ կատաղութեամբ վրան յարձակեցան՝ որ ձեռնարկողները փախան։ Իրենց առանց առաջին յանկարծ ընծանուրը անցնելով, ձիերը առին ձեռք. և թեթևուրուցելով իր հրացաններն, [illegible] կոյն առնելով ալ կրցան ասոնցները հալածելու և անոնց յափշտակած ապրանքներուն մէկ մեծ մասը յետ առնելու. Շատ առատութեամբ հասեցան. և քաղաքէն քիչ հեռու Պէկլիայ անուն փոքրիկ գեղէն որուն բնակիչները միայն Եզրայացի են, հրացաններուն արձակումը անոնց հրախաղութեան գեղեցիկ տեսարանի պէս կերևային։ Արապներուն երեքը սաստիկ վիրաւորուեցան և մէկ քանին ալ գերի բռնուեցան։ Հետևեալ օրը կառավարիչը քաղաքը մտաւ առանց ուրիշ փորձանքի մը պատահելու։

— Հալէպի կառավարիչ Ն. Սեմ. Ս[illegible] փաշային, որ քանի մը զօրքերով Պէյլանի ցեղին վրայ գնաց, ամէն ժամ վերադարձը կըսպասուի։

— Անցեալ Եւրոպացի վաճառականները իրենց ծառայող քանի մը քաղաքացիները պաշտպանելու արտօնութիւն ունէին. այս արտօնութիւնը հիմայ փաշան չընդունելով, վէճի մը ծագեցաւ և անվճիռ մնաց։ Հիւպատոսները իրենց դեսպաններուն ծանուցին այս բանը և անոնց հրամանին կըսպասեն։

Կըսեն թէ Տիարպէքիրի մէջ մահտարաժամ ծագեր է։ Հալէպ թէ Ն. Սեմ. կառավարիչը այս լուրը իմացաւ, որ փութով առողջութեան ատենին կարգադրութեանը համեմատ հաստատուն հսկողութիւն աւանդէ, որպէսզի պահպանութիւն պէտք ըլլայ կասկածելի երկիրներէն եկողներէն զգուշանալու համար։ Այդպիսի կառավարիչ Հասան էֆէնտին խիստ Անթապ քիւ գնաց. ուր տեղէն ալ Այնթապ և Ուրֆա պիտի երթայ պարագային պաշտօնեայ միջոցները բանեցընելու համար։

պէս որ կերևայ այս ամէնը քիչ մը բանի մէջ կը պարունակի, որովհետև այս քաղաքը փարիզին պէս քաղաքներ հնոյնը չէ որ տեղէն միանգամայն հազար անցքեր և հազար յիշատակութիւններ կը ցայտին. այն տեղ կեանքի եղանակը միշտ միաձև կը շարժի, բայց այս տեղ մէկ օրուան պատմութիւնը գրեթէ բոլոր տարուան բաւական է։

Ս. Պետրբուրգ 1843։

Ա[illegible] այս պատմութիւնը Գաղղիական բնագրէ թարգմանուեցաւ, բայց անոր քանի մը յօդուածները զանց եղաւ այս տեղ դրուելու։

—Կը հաստատեն թէ այս տարի Պարսիկը ուխտագնացութիւնը նորէն սկսած սկսիլն որ վերջին խառնակութիւններուն պատճառաւը աս ժամանակ մը արգիլուած էր ։ Ըռէսուրբին օգտին համար ցանկալի է, եթէ այս լուրը հաստատուի. արդէն գուցէ գործերը քիչ մը հոգի կառնեն և կը շարժին՝ որ արդէն երկար ատենէ 'ի վեր յուսահատելի անշարժութեան մէջ է ։

ԵԳԻՊՏՈՍ

Աղեքսանդրիա. 25 յուլիս Ն. Բաշար փոխարքային աշխատանները որ քանիմը ժամանակէ հետէ բոլորն ալ այս տեղ էին, սկսեցին մէկիկ մէկիկ մեկնելու և քիչ օրուան մէջ ամենն ալ իրենց տեղերնին պիտի դառնան ։ Ն. Վսեմ. Կոստանդին Ասլիտ փաշային ամենէն առաջ մեկնեցաւ՝ և արդէն Պաղտիրէ հասնելը լսուեցաւ ։

Ն. Վսեմ. Իպրահիմ փաշային որ քիչ մը ատեն կենար իր հօրը քովը, այս առաւօտուն իր անդրանիկ որդի Ահմէտ պէյին հետ մեկնեցաւ, ասկից Աստապարալը երթալու համար ։ Միւս երկու տղաքներն ալ հաւերնուն քովը մնային ծովը լուացուելու՝ և փոխարքային մեկուլ նորահաս տղաքներուն առած Գաղղիարէն դասերէն օգուտ քաղելու համար. աս այժմ այն մանուկը վարժապետին հրաման որ Իպրահիմ փաշային անոնց համար Եւրոպայէն բերել կուտայ ։ Ն. Բ. ամենէն տղաքները Գաղղիարէն լեզուին ուսման մէջ՝ իրաւ որ երեւելի յառաջադիմութիւններ կընեն ։

ՍՈՒՐԻՍՏԱՆ

Պէյրութ 22 յուլիս ։ Երեք չորս օրէն ետքը քաղաքիս կառավարիչը հաւքեց իր քովը քաղաքացիներէն քանիմը մարդիկ, որոնք տարբեր ազգութեանց պաշտպանութեան տակը կը համարէին ինքզինքնին, և տարաւ զանոնք Ն. Վսեմ. Էսատ փաշային քովը, ուր անոնց վերաբերեալ հրովարտակին կարդացուելուն ներկայ ըլլալու համար ։ Այս հրովարտակին մէջ գրուած է թէ տարին պաշտպանեալները ասկէ ետքը Օսմանեան հպատակ ըլլան, և տէրութեան քանիմը հարկերը հատուցանեն. և խոստանալով անոնց անձանց և ինչքերուն ապահովութիւնը պաշտպանելու. որուն փոխարէնը կը յուսայ թէ փութալու են հաստատիմ հպատակութեան պարտաւորութիւնները կատարելու ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳՂԻԱ

Լոնտրա աս հասարակ կը կարծուի թէ ցորենին գինը բարձրանալու է. և արդէն հրամաններ ղրկուեցան Ճանիքէ և Եւրոպային ուրիշ ծովեզերեայ քաղաքները, ցորեն գնել առնելու համար ։ Ըսկէց 'ի զատ Անգղիայի մէջ մէկ շատ Իռլանտացի վաճառականներ կան որոնք պատրաստ են ալիւր մատակարարելու. և գաղթականութեամբ կապուեր են հեռաւորեր ամողն մէջ ուտանելու ։ Ասհա այս պատճառաւ գիները հաստատուեցան ։ Կը յուսամք թէ ցորենի գործառնութեանց մէջ սկսած շարժողութիւնը պատճառ պիտի ըլլայ մեր ձեռագործներուն դուրս ելլալուն աւելի ներգործանութիւն տալու, որով գործաւորներն ալ աւելի հոգի կառնեն ։

— Յուլիս 21ին Հայր Մաթէվը իր այս տեղի բարեխօսութեան աշխատութիւնը լմնցուց ։ Նորէն շատ մարդեր երդում ըրին որ մոլեցնող խմիչքներէն բոլորովին ժուժկալ ըլլան ։ Երդում ըներներուն մէջը երեւելիներէն քաղաքիս կառավարութեան բաշխաստորներն էին, մաշեակները գինեւորներ, նաւաստիներ, բանւորներ իրենց կնիկներովը և զաւակներովը, նոյնպէս և սակ կառավարաչններն ալ ։ Հայր Մաթէվը արդինացուած բանին կատարեալ օրինակը ինքը կուտար, վասն զի երեք տարիէ ի վեր ատենէ վեր կեցաւ առանց բանիլը ուտելու և խմելու ։ Իրեն ունկնդիրները վաթսուն հազարի չափ էին ։ Լորտ Մէթհոյրը չորս ժամ առնարանութիւն ըրաւ այս բարեխօսութեանը ։

Խորհրդարանին տուած վերջին ծանօթութեանը նայելով, Անգղիայի մէջ որը 128 օրագիր քաղաքին մէջ կը հրատարակուին և գաւառէն կուգան ։ Ըսած օրինակներուն մէկ տարուան բոլոր թիւը 36,271,020 հատ է և հրատարակուելուն տարեկան տուրքը 48,179 լիրա սթերլին և 10 շ. է ։ Սկովտիայի մէջ 214 նահանգային օրագիրներ կը հրատարակուին, որոնց ամենն մէկ տարուան օրինակներուն թիւը 16,857,000ի կը հասնի. այս թիւը մայրաքաղաքին մէջ հրատարակուած օրագիրներուն կէսին չի հասնիր ։

Իռլանտայի մէջ 80 օրագիր կայ, Կալէսի երկրին մէջ 10. Ճերսէյին մէջ 25 և բոլոր Բրիտանիայի մէջ 52 ։ Մեծ Բրիտանիայի մէջ մէկ տարուան հրատարակուած բոլոր օրագիրները մէկ տեղ առնելով, ամեն մէկ օրագիր մեկզմեկու վրայ մէկ քառակուսի մղոն տարածութիւն ունենայ, այս թուղթերը բաւական կըլլան այնքան տարածութեամբ տեղ գոցելու որ երկրագունտին բնակչաց հինգերորդ մասին 3ը պարունակէ, ամեն մէկ մարդին մէկ քառակուսի մղոն տալով ։

ՏՓՂԻՍ

Օրագիրներուն մէջ շատ անգամ յիշուած գիսաւոր աստղը փետրուար 12ին Երևան երեկեր է, ուրեմն այս քաղաքին մէջ Եւրոպայի հարաւային երկիրներէն ալ առաջ տեսնուեցաւ ։ Այս երկնային մարմինն երեւալը եղական ազդեցութիւնն պատճառեց Մոսատանու Գերմանացի գաղթականներէն բաժնուողներուն վրայ ։ Այն գաղթականները՝ որ քանիերեք տարի առաջ աշխարհքին վերջը մօտ կարծելով իրենց հայրենիք Վիւրթեմպերկէն մեկնեցան՝ Երուսաղէմ երթալու համար, հրաշալի յանդիմանութիւններով ստիպուեցան Մոսատան մնալու ։ Ասոնք ուրիշ տեղաւորուած գաղթական Գերմանացիներուն հետ միանալով, որոնք հակառակելով անոնց չափազանց կրօնապաշտութեանը, Աղէքսանդերտօրֆ, Նոր Տփխիս, Մարիէնֆելտ, Եղիսաբեթուպօլիս, Կատարինուպօլիս, և Հելէնենտօրֆ նոր բնակութիւնները շինեցին ։ Ասոնք այն տեղի գիւղերը ընկէցան հանգստութեամբ իրենց գործքերուն պարապելով ։ Իրենց ինչքը սրէ որ տեսնելով՝ կարծեցին թէ Երուսաղէմի ուխտաւորութիւնը բոլորովին մոռցած էին, և եկեղեցէն միշտ բաժնուած կը կենային ։

Վերջին տարիները իրենց կրօնապաշտութեան հին ցանկութիւնը նորէն վառուեցաւ ։ Նոր ամանկոյ մէրը Գերեզմանը տեսնալու բաղձանքը և եռանդը ներսերնին բորբոքեցաւ, և երբոր գիսաւոր աստղը երեւցաւ՝ կարծեցին թէ երկինքէն ղրկուած ազդարարութիւն է, ուստի բոլոր կալուածքնին վաճառեցին. և տէրութեան առաջէն առած տոմսը հաստատեցին ։ Հարուստները աղքատներուն համար հատուցին, և աւելցած հարստութիւննին ուղղելն տուին, և առանելով երեք չորս հարիւր հոգի որոնց մէջը ծերեր, կնիկներ և մանուկներ կային, ճամբայ ելան հեռի և առանց տոմսի Երուսաղէմ երթալու, հաստատ յուսալով որ Աստուած ամեն վտանգներու դէմ իրենց կօգնէ ։ Ըմբռնմա մարդեր զուր տեղը աշխատեցան անոնց միտքը դարձնելու. վասն զի անոնք խրատ չէին ընդունէր ։

Կովկասեան յայս կողմ և յայն կողմ նահանգներուն կառավարիչը բոլոր ջանքը գործքի դրաւ այն անխոհեմ ճանապարհորդութիւնը արգիլելու, բայց տեսաւ որ իրենց առաջարկութեանցը վրայ անդրդուելի են, ջանաց անոնց ուխտաւորութեան ճանապարհորդութիւնը գոնէ դիւրացնել. և այսպէս Հայաստանի ճամբայով Պարսկաստան և Քարտին փաշաներուն ապահովութեանը յանձնեց ։

ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԳԻՐՔ

ՃԱՌ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ ՄԱՐԴՈՑ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆԸ ՎՐԱՅ

ՏՊԵԱԼ

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

1843 ։

Այս ընտիր աշխատասիրութիւնը. տէր Կարապետեան Պրուսացի պատուելի Յովհաննէս քահանային Վարժապետի ծննդական մասց աշխատելի պտուղն է. ուր՝ սուրբ գրոց և բնական անձինքներու ապացոյցներով կը հաստատէ, թէ յիշեալ երեք տեսակ կրթութիւնները Աղամ մեր Նախահօրը կատարեալ ունէր՝ կատարեալ ստեղծուելովը, որմէ և զաւակներուն ալ հաղորդեր է ։ Իւրաքանչիւր գործութեան արժանաւորութիւնը՝ արդարև նոյն ինքն գործոյն ցոյց տալովը՝ մեզ ալ գովաբանելու տեղի թող չէ տուեր ։

գինն 8 ½ ղրշ. է ։

Գնող առնել ուզողը 'ի Պօլիս ուսումնական ընկերութեան գրատունը կը գտնէ, և Իզմիր Արամադանեան ընկերութեան վերատեսուչ Խ. Յ. Մն. Լեւոնեանցին բնակարանը ։

Յիշեալ ճառը թէպէտ Հայոց մեծանուն փիլիսոփային քաղաքական կրթութիւն ըսուած գրքին հայերէն թարգմանութեան չորրորդ հատորին վերջը տպուած կայ, (որ նոյն թարգմանութիւնն ալ Պատուելի Յովհաննէս Վարժապետին գովելի աշխատութիւնն է) բայց դիւրագին և հասարակաց դիւրատանելի ըլլալուն համար յատուկ ալ տպուեցաւ ։

ՎՐԻՊԱԿ

Վերը Կոստանդնուպօլսոյ յօդուածին մէջ Ոսկէ փոխս ձորթէ չըլլալը ըսելու տեղերնիս երկիրը ըսեր ենք և նեղաշնչութիւններ չըլլալ ըսելու տեղերնիս երգեր ըսեր ենք ։

ԶՄԻՒՌՆԻԱ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐԱՄԴԱՆԵԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ